

- ретельний аналіз та прогноз рівня забезпечення кредиту із врахуванням поточної ситуації та місця перебування кредитора;
- розширення умов та підстав для надання гарантій щодо повернення кредиту;
- диверсифікація кредитних ліній, що надаються фізичним та юридичним особам;
- залучення інструментів державно-приватного партнерства для часткового погашення кредитів особам, які приймають участь у військових діях або постраждали від війни.

Ці та інші заходи сприятиме скороченню кредитного ризику банку та формуванню бази для стабілізації національної фінансової системи, прийнятної для усіх прошарків населення в сучасних надскладних умовах.

Кобрин Т.А.,

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Шабатура Т.С.,

д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії і економіки підприємства

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОГО АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вторгнення російських військ на територію України відбулося 24 лютого 2022. На кінець червня 2022 року відбулася локалізація наземних бойових дій на Сході та Півдні України. Проте продовжуються обстріли прикордонних регіонів та ракетні удари по всій Україні.

Для України настав час серйозних випробувань, коли основною метою українського бізнесу, уряду та суспільства загалом є вижити та перемогти. Аграрний бізнес відіграє значну роль в досягненні цієї мети: забезпечення функціонування бізнесу, підтримка економіки країни, забезпечення базових потреб населення (їжа та інша сільськогосподарська продукція), надання робочих місць – все це може робити аграрний сектор в умовах війни [1].

Попри масштабні руйнування сільськогосподарської інфраструктури, мінування наших полів та зниження обсягів виробництва, провідні експерти стверджують, що цій ключовій галузі навряд чи загрожує втрата статусу житниці Європи та світу.

За попередніми оцінками науковців, потенційна пряма шкода, якої було завдано вітчизняній сільськогосподарській інфраструктурі та її активам внаслідок повномасштабної агресії Росії проти України, перевищує 6 мільярдів доларів.

Через три місяці після початку повномасштабної війни збитки в аграрному секторі України вже сягнули 4,3 мільярда доларів, що становить майже 15% капіталу держави. Найбільшу частину втрат фіксують через знищення чи пошкодження сільськогосподарських угідь та відсутність збору врожаю [2].

Основними проблемами аграрного сектору, що спричинені військовими діями в Україні є наступні:

1. Окупація українських територій: руйнування виробничих потужностей, інфраструктури, проблеми організації посівної компанії, відсутність кормів для тварин, зупинка роботи сільськогосподарських підприємств, велика кількість замінованих територій (близько 100 тис. га – Чернігівська, Луганська, Донецька, Харківська, Херсонська, Запорізька, Київська області).

2. Проблеми з логістикою: блокування шляхів експорту сільськогосподарської продукції (зокрема, портів), руйнування транспортної інфраструктури, розрив/розсинхронізація логістичних ланцюгів всередині країни, так і назовні.

3. Зменшення обсягу внутрішнього ринку та зниження купівельної спроможності більшості українців. Дефіцит споживання українцями м'ясних і молочних продуктів, який спостерігався ще до війни, у воєнний час суттєво зріс.

4. Недостатність ресурсів для сільськогосподарського виробництва: дефіцит палива, брак кормів, дефіцит окремих видів добрив, нестача засобів захисту рослин, проблеми з матеріально-технічним забезпеченням, а також зростання цін на засоби виробництва аграрного сектору.

5. Проблеми з робочою силою: внутрішня та зовнішня міграція, мобілізація до ЗСУ, зростання рівня безробіття, психологічні проблеми кадрів: робота в постійному стресі та тривозі.

6. Крадіжки української сільськогосподарської техніки та продукції: зерна (більше 600 000 тонн), олії, овочів, фруктів та ін. [1].

Український аграрний сектор потребує підтримки як з боку держави, так і з боку міжнародних організацій та світових лідерів. Вже сьогодні міжнародні донори прагнуть забезпечити так званий ефект win-win — таку форму співпраці, коли обидві сторони в роботі залишаються задоволеними. Залучають до своїх програм постачальників матеріальних ресурсів, підтримуючи обидві сторони [3].

Цільова аудиторія міжнародних донорських організацій — сільські домогосподарства та фермери, яких справедливо вважають чинником боротьби з безробіттям та запорукою інклюзивного економічного зростання у сільській місцевості. Сектор дрібних фермерських господарств має вирішальне значення для місцевої зайнятості, це основний постачальник продуктів на локальному рівні.

У квітні 2022 року український уряд направив до ЄС докладну інформацію, чого потребує сільськогосподарський сектор для відновлення. Координувати очікувану допомогу має Єврокомісія.

Вже з 1 вересня у Державному аграрному реєстрі розпочато приймання

заявок в межах нової програми допомоги малим агровиробникам на загальну суму понад 1,5 мільярда гривень, яка фінансується з бюджетної підтримки ЄС.

Не останню роль відіграє ФАО, яка після початку війни вона розробила план швидкого реагування і закликає спрямувати 115,4 мільйона доларів на підтримку майже мільйона жителів сільської місцевості шляхом надання сільськогосподарської допомоги і гарантування продовольчої безпеки для тих, хто найбільше постраждав унаслідок війни. У межах цієї програми ФАО вже надала допомогу для 80 тисяч осіб у 13 областях України, продовжує надавати багатоцільову грошову допомогу для покриття основних потреб понад 5 тисяч сімей у найбільш постраждалих регіонах на сході та півдні України [2].

Відповідно до прогнозів Інституту аграрної економіки, цьогорічне виробництво зернових і зернобобових культур може знизитися до 30% порівняно з 2021 роком. Імовірно, зменшиться виробництво пшениці на 34%, ячменю — на 45%, кукурудзи — на 2%. Але це ніяк не вплине на задоволення внутрішньої потреби населення у продуктах зернових та зернобобових культур. До речі, виробництво гречки за рахунок пересівання та зміни структури посівів дасть змогу повністю забезпечити потреби населення та отримати певні залишки. Щодо технічних та інших сільськогосподарських культур прогнозують скорочення виробництва до 30%, а соняшнику до 34% [2].

Військові дії на території України створили нові умови для функціонування економіки країни загалом, і аграрного сектору зокрема. Виклики, які постали перед аграрним сектором, вимагають нових підходів, швидкої адаптації до нових умов, трансформації діяльності та фокусування на основному завданні – виживанні. На додаток до цього, для аграрного сектору відкриваються і нові можливості, на які аграрному сектору варто звернути увагу. Зокрема, на ринку сільськогосподарської продукції з'являються нові потреби:

- потреба в забезпеченні продуктами харчування Збройних Сил України, особливо галети та закуски;

- зміна структури споживання в період воєнного часу;

- регіональні зміни: зокрема, збільшення попиту в західному регіоні внаслідок внутрішньої міграції населення; припинення постачання овочів і фруктів з окупованих територій;

- проблема з імпортом, що виникла внаслідок порушення логістичних ланцюгів, створила потребу в імпортозамінниках.

Все це відкриває нові можливості для аграрних виробників. Аграрним виробникам необхідно не лише формувати стратегію виживання, а й дивитися в бік використання можливостей, які відкриваються в даний момент.

Реальні події російсько-українська війни свідчать про її тривалість. Проте вже зараз потрібно розуміти, що чекає аграрний сектор після війни. Як правило, післявоєнний період – це період відновлення та зростання. У цей період аграрний сектор матиме свої зони зростання, де:

- ключовим фактором розвитку аграрного сектору є людський капітал: головне завдання – повернути, створити комфортні умови для роботи персоналу в аграрному секторі;

- розвиток аграрної освіти і науки;
- розвиток інновацій в аграрному секторі;
- створення стійких ланцюгів у регіонах: розвиток малого та середнього підприємництва;
- інтеграція з конкурентоспроможною продукцією у світові ринки, особливо в ЄС;
- адаптація до клімату; стійке та екологічне сільське господарство; технологічний розвиток та цифровізація аграрного сектору [1].

Саме тому попереду ще шлях до перемоги та процес відновлення аграрного сектору та всієї країни. Проте, варто пам'ятати, що ці виклики створюють не лише труднощі, а й відкривають нові можливості для українського аграрного сектору. І саме на це аграріям варто звернути особливу увагу.

Література:

1. Громов.О. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. Назва з екрану. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silske-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/>
2. Негрей Н.М., Трофімцева О.В. Аналіз функціонування аграрного сектору України в умовах війни. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. серія «Економічна»*, 2022, випуск 102.с.49-56.
3. Балян А.В., Гришова І.Ю. Шабатура Т.С. Публічна політика та державна підтримка розвитку аграрного виробництва в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 2. С. 156-167. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1906/1786>

Козак С.О.,

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Нагаєв В.М.,

докт. пед. наук, професор кафедри менеджменту, бізнесу і

адміністрування

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРВИННОЇ ЛАНКИ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

За умов трансформації суспільства охороні здоров'я притаманні динамічні зміни чисельності зайнятих, глибокі кількісні та якісні зрушення в структурі кадрового потенціалу, значною мірою зумовлені зростаючими потребами в медичних послугах, необхідністю розширення їх асортименту. Процеси формування кадрового потенціалу охорони здоров'я розглядаються, як